

مروری سریع بر مباحث کتاب مستطاب اقدس*

شاپور راسخ

مقدمه

کتاب مستطاب اقدس را تنها گنجینه حدود و احکام این دور بدیع نباید تلقی کرد. حضرت ولی امرالله در توفیق قرن بدیع خطاب به اجبای غرب (*God Passes By*) این سفر شریف را منشور نظم بدیع حضرت بهاءالله و منشور مدنیت عالمگیر حضرتش قلمداد فرموده و اعظم و اقدس از جمیع آثار حضرت بهاءالله محسوب داشته‌اند. از جمله بیانات مبارکه در توصیف این سفر بدیع این عبارت است: «این سفر کریم مخزن لثالی الهیه و منبع فیوضات سبحانیه، نظر به وضع اصول و تعالیم منیع و تأسیس مؤسسات بدیعه و تعیین وظائف مقدّس مرجوعه به جانشین شارع قدیر در بین صحف و اسفار سماویّه، بی نظیر و مثیل و عدیل است.» به زبان دیگر گفته شود این سفر شریف منشور میثاق خاصّ حضرت بهاءالله است و بنیادگذار تأسیسات عمده امر مبارک چون بیت العدل و مشرق الاذکار و به طور ضمنی مؤسسه ولایت و مؤسسه ایادی امرالله و حاوی مطالب اخلاقی و تعالیم اجتماعی و مباحث روحانی است و نیز اشارات تاریخی در آن متعدّد است که در نتیجه آن کتاب مستطاب را از کتب سابقه مظاهر الهی متمایز می‌کند. خصوصاً اگر توجه کنیم که این کتاب عظیم برای قوم و ملّتی خاصّ نازل نشده و متوجّه و معطوف به مصالح همهٔ ابناء بشریت است.

تاریخچه

در باره تاریخ نزول کتاب مستطاب اقدس نظر محققان یکسان نیست. در حالی که برخی نزول این سفر شریف را به سال‌های متعدّدی که قبل از ۱۸۷۳ واقع و به آن منتهی می‌شود منسوب کرده‌اند (چون دکتر

کامران اقبال در شماره ۱۹۳ پیام بهائی)، برخی دیگر (نظیر دکتر نادر سعیدی در مقاله خود در شماره ۲۳۱ پیام بهائی) بر آنند که آن اثر عظیم در همان سال مورد اشاره حضرت ولی امرالله در توفیق قرن یعنی سال ۱۸۷۳ شرف نزول حاصل کرده است. آنچه مسلم است این است که کتاب اقدس به وقایع و حوادثی اشاره می‌کند که نزدیک به سال ۱۸۷۳ روی داده‌اند فارغ از اینکه در همان سال یا قبل از آن تحریر شده باشد. به ظاهر این کتاب به درخواست عده‌ای از دوستان حق نازل شده و به دنبال سال‌های ادرنه و واقعه فصل از یحیی و پیروان بابی و ازلی او نمودار استقلال آئین جدید بوده. تواریخ بهائی (از جمله کتاب ظهور حضرت بهاءالله اثر گرانتقدر جناب ادیب طاهرزاده) نام این دوستان و پیروان حضرت بهاءالله را چنین ذکر می‌کنند: حاجی میرزا حیدر علی اصفهانی - ملا علی اکبر شه میرزادی - ملا زین العابدین نجف آبادی (بعداً زین المقرین) - حاجی شاه محمد امین منشادی (اول امین حقوق الله). ضمناً صدور کتاب مستطاب اقدس بعد از استنساخ به جامعه بهائی ایران فوری نبوده بلکه ظاهراً نسخه کامل چند سال بعد از آن به مهد امرالله رسیده است.^۱

نزول این سفر کریم در بیت عودی خمار که اکنون جزئی از بیت عبود محسوب است یعنی در عکّا صورت گرفته.

اهمیت

بهترین گواه اهمیت کتاب مستطاب اقدس این است که در آثار بهائی به عنوان ام الكتاب دور بهائی ارائه شده و در آثار مبارکه من جمله خود آن کتاب شریف به القاب شامخ و والائی ملقب گردیده که هر یک در خور تحلیل و بحث جداگانه است: کتاب الله، فرات الرحمه، قسطاس الهدی، صراط الاقوم، سفینه الاحکام، رق منشور، میزان الله، محیی العالم، میزان العدل، حجة عظمی، ام الالواح، مرجع اعلی، مشکوة الفلاح، روح الکتب، برهان الرحمن، ناموس اکبر، لوح اقدس، روح الحیوان.^۲ برخی از این عبارات تعریف به حد است و برخی تعریف به رسم و متأسفانه محدودیت مجال امکان ورود در توضیح و تشریح هر کدام را نمی‌دهد. اصطلاحاتی چون سفینه الاحکام یا کتاب الله و لوح بدیع و مخزن حدود و احکام دور بهائی را می‌توان تعریف به حد دانست. بعضی تعاریف چون مصباح قدم، قسطاس الحق بین الخلق و قسطاس الهدی کاری را که از آن کتاب برمی‌آید بیان می‌کند (تعریف به رسم). برخی عناوین کتاب اقدس هم اشاره به تحقق نبوات گذشته مثلاً در انجیل جلیل است چون ارض جدید و اورشلیم جدید و هیکل رب. پاره‌ای نیز جامعیت آن اثر الهی را می‌رساند چون عبارت جاذب و جامع جمیع شرایع الهیه. البته تشبیهات زیبا چون مقایسه کتاب با فرات رحمت که سبب سقایه قلوب و ارواح است نیز در این میان به چشم می‌خورد.

ناگفته نماند که در متن کتاب مستطاب اقدس احکام و حدود الهی هم با اوصافی مشخص گردیده و توجیه پیدا کرده‌اند نظیر: اثمار شجره، حصن حصین، روح الحیوان لمن فی الامکان، سبب اعظم برای

نظم عالم و حفظ امم، مصباح حکمت و فلاح، مفاتیح رحمت و سراج عنایت و مانند آن.

مباحث این سفر شریف

یاد دارم که مرحوم فاضل طهرانی در تدریس کتاب مستطاب اقدس آن سفر منبع را در ۹ مبحث مطرح می فرمودند. مطالعه‌ای تازه تر این بنده را رهنمون شد که در کتاب مذکور ۱۹ مبحث اصلی و مهم تشخیص دهد که بدون ترتیب خاصّ ذیلاً ارائه می شود:

۱- معتقدات روحانی بنیادی چون شناسائی اصل مظهریت و توأم بودن ایمان و عمل و ضرورت اطاعت و قبول بلاشرط کلام مظهر حقّ. ۲- قوانین مدنی چون ازدواج - طلاق - ارث. ۳- قوانین جزائی چون حکم سارق و قاتل و زانی و غیر آنان. ۴- احکام عبادتی چون حجّ و روزه و نماز. ۵- قوانین اجتماعی نظیر ضیافت نوزده روزه و لزوم اشتغال به کار و احتراز از تکدی و قبول دعوت مهمانی. ۶- نظامات اداری و تأسیسات جدید چون بیت العدل محلی و عمومی - مشرق الاذکار و نظایر آن. ۷- میثاق خصوصی حضرت بهاء الله (تعیین حضرت عبداله‌بهاء). ۸- خطوط کلی تمدن آینده. ۹- اصول اخلاق فردی و جمعی. ۱۰- نسخ و فسخ بعضی از احکام و سنن ادیان سابقه و برخی از عرف و عادت گذشته مانند نهی از صعود بر منابر - نهی از ذکرگفتن در کوچه و بازار - نهی از نزاع و جدال و ضرب و اختلاف و فساد و مایتکدر به الانسان - نهی از استغفار در نزد عباد. ۱۱- برخی مباحث فلسفی چون تمدن - تجدد - آزادی - دموکراسی - عمران بلاد. ۱۲- خطابات به اهل بیان و یحیی ازل و اعوان و انصار او. ۱۳- خطابات به رهبران و زمامداران عصر. ۱۴- نبوت و پیشگویی در باره بعضی شهرها چون برلن و استانبول و طهران. ۱۵- امور سیاسی و حکومتی و رابطه با دولت چون نهی از فساد و نهی از اعتراض بر اولیای امور و احترام حکام. ۱۶- اشاره به بعضی اشخاص مشخص چون شیخ احمد احسانی - شیخ محمد حسن نجفی - ملا محمد جعفر گندم پاک کن - سید محمد اصفهانی. ۱۷- مسائل مربوط به حفظ سلامت و بهداشت و نظافت و اجتناب از عادات مضره. ۱۸- اعتلاء مقام انسان و منع بردگی. ۱۹- تشریح معنی و مفهوم احکام الهی و توجیه آن احکام.^۳

الواح متمم کتاب اقدس

می دانیم که رساله سؤال و جواب حاوی پاسخ جمال مبارک به سؤالات عده‌ای از احباء در مورد کتاب مستطاب اقدس است که از طریق جناب زین المقرئین به ساحت اقدس معروض شده. عده‌ای از الواح نازله در دوره عکا را نیز حضرت ولّی امرالله به عنوان الواح مکمل و متمم کتاب مستطاب اقدس نامیده‌اند از جمله الواح اشراقات - بشارات - طرازات - تجلیات - کلمات فردوسیّه و لوح دنیا که بعداً در همین مجمع از آنها سخن خواهد رفت که از یک طرف حاوی بعضی حدود و احکام و تعالیم در تکمیل آن سفر شریف هستند و از طرف دیگر برخی اشارات مجمل در کتاب اقدس از جمله در باره نقش و مقام

بیت العدل عمومی را واضح و روشن می‌کنند و به یک اعتبار همراه با کتاب اقدس، منشور جلیل نظم بدیع و مدنیت آینده را به وجهی که از اندیشه مظهر کلی الهی در این دور جدید تراویده ارائه می‌کنند.

زمینه‌های احکام در کتاب مستطاب اقدس

این بنده در یک بررسی مقدماتی حدود هشتاد حکم یا تعلیم را که بعضاً جنبه اخلاقی دارد و از دایره محدود قوانین مدنی و جزائی بیرون است به شرح زیر در آن کتاب شریف احصاء و یادداشت کرد. اجزای برخی از این احکام موکول و معلق به تصمیمات بیت العدل اعظم است که تفصیل و نحوه اجرای احکام را با اختیاری که به «تقنین در موارد غیر منصوصه» دارد، معین و مشخص فرماید و مصداق آن احکام جزائی است که در مورد آنها علل و جهات مخففه یا مشدده اصلاً روشن نیست (مثلاً در چه مواردی قاتل مشمول حکم اعدام خواهد بود و در چه مواردی آن حکم را به حبس ابد می‌توان تبدیل کرد).

خود محدودیت عددی احکام کتاب مستطاب اقدس نشانه آن است که اکثریت عظیم حدود و قوانین به تصویب بیت العدل که مقتضیات زمان و مکان را در نظر خواهد گرفت محول و موکول شده است. اما زمینه‌های احکام در کتاب مستطاب اقدس که دوستان می‌توانند با تحقیق دقیق آن را به صورت فهرستی کامل تر و جامع تر عرضه دارند عبارتند از موارد ذیل:

الف - احکام جدید که بعضاً در کتاب بیان و آثار قبل سابقه دارند^۴

- ۱- احترام والدین؛ ۲- احکام ارث؛ ۳- اداء حقوق الله؛ ۴- کفن و دفن میت؛ ۵- ارجاع امور مورد اختلاف به شارع امر؛ ۶- ازدواج و احکام آن؛ ۷- طلاق و احکام آن؛ ۸- استحمام در ماء بکر؛ ۹- اشتغال به امری از امور - لزوم کسب و کار؛ ۱۰- جواز موسیقی و اصغاء اصوات و نغمات؛ ۱۱- اطاعت از حکومت - عدم اعتراض بر حکام و اولیای امور؛ ۱۲- منع از اعتراض بر دیگران و مجادله؛ ۱۳- احتراز از غیبت و افترا؛ ۱۴- منع افیون؛ ۱۵- جواز تحصیل السن مختلفه؛ ۱۶- تلاوت ۹۵ مرتبه الله ابهی در روز؛ ۱۷- حکم نماز؛ ۱۸- تلاوت آیات در هر صبح و شام؛ ۱۹- حکم مشورت؛ ۲۰- رعایت ایام متبرکه؛ ۲۱- صیام؛ ۲۲- منع خرید و فروش برده و غلام؛ ۲۳- احتراز از بطالت و کسالت (تنبلی)؛ ۲۴- تعلیم و تربیت اطفال؛ ۲۵- تشکیل بیت العدل در هر شهر؛ ۲۶- لزوم پاکیزگی لباس؛ ۲۷- تجدید اسباب بیت هر ۱۹ سال؛ ۲۸- تحصیل علوم و فنون نافع؛ ۲۹- تعلیم اطفال؛ ۳۰- تعمیر دیار و بلاد در سبیل اعزاز امرالله؛ ۳۱- رعایت ایام هاء؛ ۳۲- بزرگداشت ایام تسعه؛ ۳۳- احتراز از جدال و نزاع؛ ۳۴- احتراز از هم جنس گرانی؛ ۳۵- عدم حمل میت بیش از یک فرسنگ؛ ۳۶- رحم به حیوانات - نهی از ظلم به آنها؛ ۳۷- عدم دخول در خانه‌ای بدون اجازه صاحب خانه؛ ۳۸- مودت و محبت به ذوی القربای حضرت بهاء الله؛ ۳۹- احتراز از حمل ریاضات و مشقات؛ ۴۰- منع زنا و مجازات آن؛ ۴۱- نهی شرب و مسکرات؛ ۴۲- شستن

پا؛ ۴۳- وجوب توجه به قبله حین ادای صلوة (ن ک به ۱۷)؛ ۴۴- صلوة میت؛ ۴۵- صوم از برای قضای حاجات؛ ۴۶- احکام صیام؛ ۴۷- ضیافت نوزده روزه؛ ۴۸- لزوم مراجعه به طیب حاذق؛ ۴۹- استعمال عطر خالص؛ ۵۰- احتراز از غیظ و غضب؛ ۵۱- منع فرو بردن دست در ظرف غذا؛ ۵۲- قتل و مجازات آن؛ ۵۳- تمسک به لطافت در جمیع احوال؛ ۵۴- تحصیل زبان بین المللی؛ ۵۵- مرمت و حفاظت اماکن متبرکه؛ ۵۶- منع افتخار بر دیگران؛ ۵۷- منع از جزع یا شادی در مصائب؛ ۵۸- منع از فساد؛ ۵۹- مهمان نوازی و اجابت دعوت؛ ۶۰- نصرت قائمین بر خدمت امر؛ ۶۱- حرمت نکاح با اقربا؛ ۶۲- تیمم (ن ک به نماز ۱۷) و وضو؛ ۶۳- نوشتن وصیت نامه؛ ۶۴- احتراز از هوای نفس؛ ۶۵- حکم حجّ.

ب - نسخ احکام و سنن گذشته

۶۶- ارتقاء بر منابر؛ ۶۷- استغفار نزد افراد؛ ۶۸- نهی حمل اسلحه جز در ضرورت؛ ۶۹- منع گدائی و تکدی؛ ۷۰- احتراز از حلق رأس و یا بلند نهادن بی اندازه موی سر؛ ۷۱- نهی تعدّد زوجات؛ ۷۲- منع تقییل ایادی؛ ۷۳- منع ذکر خواندن در کوچه و بازار؛ ۷۴- حلیّت پوشیدن حریر؛ ۷۵- کاربرد ظروف طلا و نقره؛ ۷۶- جواز استخدام دوشیزگان؛ ۷۷- رفع حکم حدّ در لباس و لویه؛ ۷۸- رفع حکم حدّ در محلّ سجود؛ ۷۹- منع گذاشتن صور و امثال در مشارق اذکار؛ ۸۰- رفع حکم عدم طهارت از اشیاء؛ ۸۱- منع محو کتب.

کتاب اقدس به عنوان سرچشمه قواعد اخلاقی جهان شمول

از مشخصات عمده کتاب مستطاب اقدس آن است که علاوه بر احتواء بر اخلاقیات سنتی که در فلسفه یونان و تمدن مسیحی و آثار اسلامی بدانها اشاره رفته و می توان اصول اخلاقی ابدی محسوب نمود، شامل برخی قواعد اخلاقی است که مناسب و موافق نیازهای جامعه‌ای به ابعاد جهان است که ذیلاً نمونه‌های از آن قواعد به نظر عزیزان می‌رسد:

- ۱- معاشرت با پیروان جمیع ادیان به روح و ریحان.
- ۲- نسخ حکم عدم طهارت ملل مختلفه.
- ۳- احتراز از حمیت جاهلیه.
- ۴- احتراز از فساد و فتنه - اجتناب از مجادله در قول - احتراز از کبر و غرور - اجتناب از غیظ - مقابله به رفق... (اصل عدم خشونت).
- ۵- وحدت بنیادی آدمیان - اجتناب از تفرقه و تمسک تامّ به اتّحاد.
- ۶- تحصیل علوم و فنون نافع به عالم انسانی.
- ۷- مشورت در امور - رجوع به نصوص مبارکه در صورت بروز اختلاف - عدم تمسک به ظنون و اوهام.

۸- قاعدهٔ طلائی: انسان باید آنچه را بر خود روانی دارد بر دیگران نپسندد.

۹- تشویق به موسیقی به عنوان جناح ارتقاء روحانی.

۱۰- انقطاع - تسلیم و رضا به ارادهٔ الهی - شکیبائی در مصائب و بلایا.

۱۱- عدل و انصاف - حکمت.

۱۲- صداقت و امانت و وفا.

۱۳- ادب - مهمان نوازی - اجابت دعوت به و لائتم.

۱۴- تمسک به لطافت و پاکیزگی در همهٔ شؤون.

۱۵- ملازمهٔ لاینفک دو فریضهٔ عرفان مظهر امر و اتباع و اجرای احکام و اوامر او.

در مورد این اصول اخلاقی در مقام مقایسه با فلسفه‌ها و مکاتب اخلاقی و دینی گذشته دانشمند بهائی آلمان جناب دکتر اودو شفر کتابی نوشته است زیر عنوان *Bahá'í Ethics* که امیدوارم به زودی نشر شود و مورد مطالعهٔ ژرفِ دوستان قرار گیرد. اینکه هانس کونگ (Küng) عالم سوسی علم الهی^۵ در جستجوی اصول اخلاقی جدید جهان شمول (global ethics) است کوشش ارزنده‌ای است ولی کاش توجه بیشتری به آثار بهائی می‌کرد و این اصول را از آثار الهی در این ظهور مبارک استخراج می‌کرد.

کتاب اقدس منشور نظم بدیع

ریشه و منشأ بسیاری از مؤسسات امر الهی را در کتاب مستطاب اقدس می‌توان یافت از جمله بیت العدل محلی - بیت العدل عمومی که در موارد متعدّد به آنها اشاره رفته چون بندهای ۲۱ - ۲۲ - ۲۳ - ۲۴ - ۳۰ - ۴۲ - ۴۸ - ۴۹ - ۵۲ و نیز مشرق الاذکار (بند ۳۱) و حقوق الله (بند ۹۷) و ضیافت نوزده روزه و تقویم بیانی (بند ۱۶ و بند ۵۷). مؤسسهٔ ایادی امرالله (بند ۱۷۳) و مؤسسهٔ ولایت به طور ضمنی و سرپوشیده (بند ۴۲) مورد اشارهٔ آن سفر شریف قرار گرفته‌اند و البته از همه مهم‌تر موضوع عهد و میثاقی است که از قاطبهٔ مؤمنان به توجه و اطاعت از مرکز پیمان خود، حضرت عبدالبهاء گرفته‌اند (بند ۱۲۱ و بند ۱۷۴) که بعداً در کتاب عهدی تأیید و تشدید گردیده است.

کتاب اقدس به عنوان منشور مدنیت جهانی آینده

حضرت بهاء الله در موضعی از این سفر شریف می‌فرماید که ما احکام نازل نکرده‌ایم بلکه رحیق مختوم را مهر از لب برداشته‌ایم. احکام کتاب مستطاب اقدس خود در ارتباط با خطوط اصلی تمدنی هستند که حضرت بهاء الله می‌خواهند در این عالم خاکی به وجود آورند. بنده در اینجا ۱۹ مشخصهٔ اصلی مدنیت جهانی حضرت بهاء الله را چنان که از کتاب مستطاب اقدس استنباط می‌شود به حضورتان عرضه می‌دارم و ملاحظه خواهید کرد که فی الحقیقه اکثر احکام کتاب را می‌توان به یکی از آن مشخصه‌ها یا خطوط راهنما مربوط کرد مثلاً إلغاء بردگی - نهی از اعتراف به گناهان در حضور مردم - نهی از دست بوسی - تساوی

زن و مرد همه به اصل کلی احترام به حیثیت و شرافت انسان و حقوق او مربوط می‌شود. با این تعریف می‌توان همه کتاب اقدس را به عنوان خطوط کلی تمدن فردای بشریت مورد بررسی قرار داد. آن ۱۹ خط اصلی ذیلاً آورده می‌شود ولی مسلماً پژوهندگان دیگر می‌توانند بر آن فهرست، خطوط مهم دیگری را بر اساس تحقیق ژرف بیفزایند.

- ۱- احترام به حقوق و حیثیت انسان (الغاء بردگی - نهی از اعتراف به گناهان در حضور مردمان - نهی از دست بوسی - تساوی زن و مرد - ...).
- ۲- معنای آزادی و نقد آزادی به مفهوم غربی کلمه.
- ۳- ایمان جز به عمل کامل نمی‌شود.
- ۴- مسأله نظافت و لطافت و ارزش جمال در امر (نظافت بدن و لباس و اثاث و رفع منع ظروف طلا و نقره و ...).
- ۵- تأیید اصول و قواعد اخلاق سنتی و افزودن اصول و قواعد جهان شمول.
- ۶- مسأله بهداشت و تندرستی (احتراز از شرب مسکر و افیون و ...).
- ۷- اهمّیت معاشرت با خلق من جمله اصحاب ادیان سایر - ضیافت نوزده روزه.
- ۸- بعد از بلوغ ثروت لازم و لکن طریق مشروع و برای خدمت خلق - کار به منزله عبادت - منع تکدی و بطالت - ...
- ۹- اهمّیت علم و هنر و موسیقی (مراقاة عروج ارواح).
- ۱۰- اهمّیت عقل در زندگی و اندیشه (نهی از تشأم و اعتقاد به خلسه و چشم زخم و به طور کلی احتراز از خرافات و علوم غیبی و ...). ن ک به گنجینه حدود و احکام، صص ۴۵۳-۴۵۵ و خود کتاب اقدس در مورد مدعیان علم باطن و باطن باطن که به لقب کذاب ملقب شده‌اند.
- ۱۱- احتراز از خشونت و شدت عمل (نهی حمل اسلحه - منع از تحمیل بر حیوان ... «لا یعترض احد علی احد و لا یقتل نفس نفساً هذا ما نهیتم عنه ... اتقوا الله و لا تخرّبوا ما بناه الله بایادی الظلم و الطغیان ...»، بند ۷۳).
- ۱۲- تساوی حقوق مرد و زن من جمله در امر تعلیم و تربیت.
- ۱۳- جایگاه والای روحانیت در حیات روزانه مردم. نقش مشرق الاذکار.
- ۱۴- احترام به سایر ادیان که ورائی اُکومینیسم امروزی است: «کذلک رفع الله حکم دون الطّهارة عن کلّ الاشياء و عن ملل اخری ... لتعاشروا مع الادیان و تلبّغوا امر ربکم الرّحمن ...» (بند ۷۵) و نیز «عاشروا مع الادیان بالرّوح و الرّیحان لیجدوا منکم عرف الرّحمن ... یا کم ان تأخذکم حمیة الجاهلیة بین البریة...» (بند ۱۴۴).
- ۱۵- اهمّیت خانواده و تقویت خانواده (قانون ارث).
- ۱۶- احترام برای موجودات زنده چون حیوانات.

۱۷- شیوه تازة اداره امور - نقش مشورت و دموکراسی - توجه به سلطنت.

۱۸- اهمیت ارتباطات و مخابرات - زبان بین المللی.

۱۹- قانون تحوّل نظم جهان که در این جمله مستتر است: «قد اضطرب النّظم من هذا النّظم الاعظم و اختلف التّرتیب بهذا البدیع...»

تعداد آیات

تعداد آیات کتاب مستطاب اقدس بنا به احتساب علمائی چون جناب اشراق خاوری حدود ۴۷۷ است در حالی که قرآن شامل ۶۳۱۵ آیه است یعنی ۱۳ تا ۱۴ برابر کتاب اقدس.^۶ در ترجمه انگلیسی بیت العدل اعظم الهی که معیار برای همه زبانها قرار گرفته، آیات کتاب اقدس در ۱۹۰ بند یا پاراگراف آورده شده. هرچند کتاب فاقد عناوین و فصل بندی و عاری از نظم متعارف در کتب حقوقی و قضائی است ولی به گفته محققانی چون دکتر نادر سعیدی نوعی روال منطقی در آن دیده می شود. کتاب از عام ترین مطلب که توأم بودن عرفان و عمل است و نیز فلسفه احکام آغاز می شود و بعد وارد احکام عبادتی و مدنی می شود و ادامه می یابد تا سرانجام در بند ماقبل آخر علائم بلوغ عالم را ارائه می کند.

صورت افراد و وقایع تاریخی مورد اشاره در کتاب مستطاب اقدس به صراحت یا به اشاره

۱- اشاره به شیخ احمد احسانی: «سرّ التّکیس لرمز الرّیس» (بند ۱۵۷ کتاب).

۲- اشاره به حضرت اعلی: «بعثنا من بشر النّاس بهذا الاسم» (بند ۱۱۰).

۳- اشاره به یحیی (ازل) (بند ۱۸۴) و ازلی ها (بند ۱۶۴): «قل یا مطلع الاعراض» - نیز نك به «یا ارض الکاف و الرّاء».

۴- اشاره به ملا محمد جعفر گندم پاک کن: «من ینقی القمح والشّعیر» (بند ۱۶۶).

۵- شیخ محمد حسن نجفی: «اذ کروا الشّیخ الّذی سمی بمحمّد قبل حسن» (بند ۱۶۶).

۶- حاجی محمد کریم خان کرمانی: «اذ کروا الکریم اذ دعواناه الی الله» (بند ۱۷۰).

۷- اشاره به ناپلئون سوّم: «اذ کر من کان اعظم منک شأناً» (بند ۸۶).

۸- اشاره به سید محمد اصفهانی: «قد اخذ الله من اغواک» (بند ۱۸۴).

۹- اشاره به ویلهلم اوّل پادشاه پروس: «قل یا ملک برلین» (بند ۸۶).

۱۰- اشاره به فرانسوا ژرف امپراطور اطریش: «یا ملک النّمسة» (بند ۸۵).

۱۱- اشاره به خود حضرت بهاء الله، از جمله بند ۱۱۰: «فها تجلّی الرّحمن علی من فی الامکان» و بند

۱۱: «شهر البهاء الّذی جعله الله لهذا الاسم العظیم»، و نظایر آن.

۱۲- اشاره به سلطان عثمانی عبدالعزیز: «یا ایّتها النّقطة الواقعة فی شاطئی بحرین قد استقرّ علیک

کرسى الظلم...» (بند ۸۹).

۱۳- اشاره به حضرت عبدالبهاء (الی من اراده الله) در بند (۱۲۱) و تلویح به حضرت شوقی ربّانی: «و یرجع الحکم الی الاغصان» (بند ۴۲).

ارتباط با کتب مقدّسه سابقه

مقداری از احکام کتاب مستطاب اقدس مأخوذ از بیان است با اندک تصرّفاتى مانند حکم صوم - ذکر ۹۵ مرتبه الله ابهى - چگونگی تقسیم ارث - وجوب نوشتن وصیت نامه - حقوق الله - عدم جواز صعود بر منابر - وجوب اشتغال به کار - لزوم ترّیص قبل از طلاق و نظائر آن (دکتر آهنگ ربّانی جمعاً ۳۲ حکم از احکام کتاب بیان فارسی و عربی را عیناً یا با تغییراتی در کتاب اقدس باز یافته است - پیام بهائی شماره ۱۵۰). تأثیر احکام قرآنی نظیر حجّ و زکوة در کتاب مستطاب اقدس هم مشهود است. در عین حال ذکر کردیم که بعضی احکام قبل در آن سفر شریف نسخ شده است از جمله با صدور حکم به طهارت نطفه انسان - حلیت لباس حریر برای مردان - حلیت استفاده از ظروف ذهب و فضّه - باطل نکردن موی حیوان و استخوان نماز را - جواز ربیع نقود.

از جمله مواردی که احکام قرآنی دیگر نمی توانست مصداقی در ظهور جدید داشته باشد اینهاست: مسائل مربوط به قتال و غنائم - برده داری - تعدّد زوجات - حکم جهاد - کهنتری مقام و مرتبت زنان - قربانی کردن حیوان. احکام مربوط به تجارت و معاملات در قرآن متعدّد است که در نفس کتاب اقدس معادل آن نایاب است. در احکام جزائی تغییرات محسوس داده شده مثلاً در مورد حکم سرقت - زنا.

نسخ کتاب اقدس و ترجمه های آن

چنین می نماید که اگر کتاب مستطاب اقدس در سنه ۱۸۷۳ نازل شده باشد به روایتی حدود ۳ تا ۵ سال بعد به طور کامل به ایران رسید و احتمالاً قانون حقوق الله علّت تعویق در ابلاغ آن بوده است.

در مقدّمه نشر جدید انگلیسی آمده که حضرت بهاء الله در سال ۱۳۰۸ هـ ق (۱۸۹۰-۱۸۹۱ م) یعنی یک سال قبل از صعود مبارک نسخه های دست نوشته کتاب را به ایران فرستادند و دستور ترتیب چاپ متن عربی را در بمبئی هندوستان دادند. احتمالاً نخستین ترجمه کتاب اقدس توسط کاپیتان الکساندر تومانسکی (Toumanski) روسی انجام شده که کارمند بخش زبان های شرقی ارتش روسیه بود و در باره امر مبارک مطالعه می کرد. تومانسکی با احتیای سرشناس از جمله جناب ابوالفضائل دوست بود و در سال ۱۸۹۹ ترجمه روسی کتاب مستطاب اقدس را همراه با متن عربی و حواشی و یادداشت ها به چاپ رساند.

کتاب اقدس در سال ۱۹۰۰ توسط Anton Haddad به انگلیسی ترجمه شد. این ترجمه نشر رسمی نشد ولی به صورت تایپ شده نزد احتیای امریکا دست به دست می گشت. مسموع شد که هیولیت دریفوس هم کتاب اقدس را به فرانسه ترجمه کرده (اوائل قرن بیستم) و نسخه آن در محفظه ملی فرانسه موجود است.

چاپ‌های متعددی از کتاب مستطاب اقدس (نسخه عربی) در دست است ولی نظر به شرائط زمان، سال نشر و نام ناشر مشخص نیست. حضرت ولی امرالله قطعاتی از کتاب مستطاب اقدس را ترجمه و در توابع خود یا منتخبات الواح مبارکه جمال ابهی (Gleanings) مورد استناد یا استشهاد قرار داده‌اند. بعد از انتشار ترجمه انگلیسی آن کتاب مستطاب در سال ۱۹۹۳ به دستور ساحت رفیع بود که متدرجاً به ترجمه آن کتاب شریف در همه جهان مبادرت رفته است.

اجرای احکام آن کتاب مستطاب در عالم تدریجی بوده و هست. علی العجاله احکام عبادتی و مدنی کتاب شریف مگر آنکه مابینت با قوانین کشور مربوط داشته باشد (قانون ارث) معمول به است با تفاوت‌هایی در شرق و غرب.

منابع و مآخذ

مطالعه این آثار و کتب و مقالات توصیه می‌شود:

- ۱- جناب ادیب طاهرزاده، "ظهور حضرت بهاءالله"، ج ۳ (آکسفورد: جرج رونالد، ۱۹۸۳ م)، فصول ۱۳- ۱۴- ۱۵- ۱۶- ۱۷ در باره کتاب اقدس.
- ۲- جناب اشراق خاوری، گنجینه حدود و احکام، چاپ سوم (هند: ۱۹۸۰ م).
- ۳- جناب اشراق خاوری، تقریرات در باره کتاب مستطاب اقدس (آلمان: ۱۹۹۷ م).
- ۴- دکتر اودو شفر، نکاتی چند در باره احکام جزائی کتاب اقدس، پیام بهائی، شماره ۱۶۱.
- ۵- شماره ۱۵۰، مه ۱۹۹۲ پیام بهائی که کلاً به بحث در کتاب مستطاب اقدس اختصاص یافته.
- ۶- مقاله "گنجینه گرانمایه معارف بهائی"، پیام بهائی، شماره ۲۰۶.
- ۷- دکتر علی توانگر، "خطاب‌های قلم اعلی به پادشاهان و سرزمین‌ها در کتاب مستطاب اقدس"، پیام بهائی، شماره ۱۵۳.

۸- عنایت‌الله روحانی، "کتاب مستطاب اقدس" در مجموعه محبوب عالم (کانادا: ۱۹۹۲ م).

۹- مهندس حبیب ریاضتی، "شؤون تسعه و کتاب مستطاب اقدس" در پژوهشنامه، سال اول، شماره اول.

یادداشت‌ها

* این مقاله در دوره بیست و یکم مجمع عرفان در مرکز مطالعات بهائی آکوتو (ایتالیا) در جون ۱۹۹۹ عرضه شده است.

۱- گفته می‌شود که حکم حقوق الله سبب تأخیر در ارسال کتاب شریف به ایران بوده.

۲- ن ک به مقاله دکتر آهنگ ربانی در شماره مه ۱۹۹۲ پیام بهائی (شماره ۱۵۰) که مخصوص کتاب اقدس است.

۳- رساله تلخیص و تدوین حدود و احکام کتاب مستطاب اقدس که در زمان حضرت ولی امرالله تنظیم آن آغاز شد و بالاخره در ۱۹۷۳ توسط بیت العدل اعظم الهی انتشار یافت، قوانین و قواعد و مطالب آن سفر شریف را به نحو

دیگری طبقه‌بندی و ارائه کرده است.

۴- بعضی از این احکام جنبه اخلاقی دارند تا حدی که ضمانت اجرایی حقوقی برای آنها نباشد مانند حکم‌های نمره ۵۱ و ۵۷ و ۵۸.

۵- هانس کونگ از علمای تنولوژی مسیحی (کاتولیک) است که در دومین پارلمان ادیان کوشش خاصی برای ترویج اخلاقی جهان شمول با منشأ دینی نمود و صاحب آثار فراوان است.

۶- محقق در کتاب راهنمای محتویات قرآن نوشته است که ۱۶/۵ درصد آیات قرآن مربوط به خالق و مخلوق است. ۱۱/۸ درصد مربوط به پیغمبر و قرآن - ۲۳/۲ درصد در ذکر انبیای سلف - ۳/۱ درصد در شرح وقایع تاریخی - ۱۲/۶ درصد مسائل دین و ایمان - ۲۲ درصد مربوط به آخرت و فقط ۱۰/۸ درصد احکام دینی و عبادتی و اخلاقی و اجتماعی و مسائل حکومت و احکام جزائی است یعنی نسبت احکام در کل کتاب قرآن مجید هم بس قلیل است.